

محبوبین در قرآن (با تأکید بر ویژگی های تقوا، مجاهدت، صبر و عدالت پیشگی)

بلقیس ارونندی^۱

چکیده

هر انسانی خواستار رسیدن به کمال و سعادت است که برای پیمودن این مسیر به راهنما و الگوهایی نیاز دارد که خداوند در کتاب قرآن خود به معرفی این الگوها از جمله پیامبران، معصومین -علیهم السلام- و افراد محبوب خود پرداخته است. قرآن کریم برای تربیت حقیقت وجودی بشر محبوبین را در چند قسم معرفی کرده است. هدف از مقاله حاضر که به روش توصیفی تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای تدوین شده است شناخت محبوبین در قرآن است. یافته‌ها حاکی از آن است که محبوبین در ابتدا کسانی هستند که تقوای الهی را پیشه کرده یا پرهیزگاران هستند، کسانی که در عرصه جهاد پیرو دستور دین و معصوم خود بوده جهادگران کسانی که بر رخدادهای زمانه بخصوص جنگ‌ها صبور بوده صابران و هم چنین افرادی که در تمام ابعاد زندگی عدالت را سرلوحه زندگی خود قرار دادند که عدالت پیشگان هستند و جایگاه حقیقی مقام محبوب خداوند شدن را شناخته و نسبت به عمل کردن آن‌ها اقدام ورزند. و با استفاده از آیات متعدد در قرآن کریم پاداش آن‌ها را بیان کرده است. در این مقاله نتایجی حاصل شده از جمله اینکه محبوبین نزد خداوند متعال در شرایط خاص و زندگی دنیا ویژگی‌ها و شرایطی را دارند که در صورت عمل به آن‌ها و مقید بودن به راهنمودهای دین اسلام این مقام را کسب می‌کنند. پاداش‌هایی هم علاوه بر محب خداوند بودن، در دنیا و آخرت کسب می‌کنند.

***واژگان کلیدی:** قرآن، محبوبین، پرهیزگاری، صبر، عدالت و جهاد

^۱. دانش آموخته سطح ۲، پایه هفتم حوزه علمیه الزهرا رمشک BELGHIS110@yahoo.com

مقدمه

محبوبین از حب به معنای شدت و بسیاری دوست داشتن آمده است و کسانی دارای این مقام هستند که محبت باطنی و قلبی نسبت به خداوند در وجود خود داشته باشند به گونه‌ای که بخاطر این علاقه و دوست داشتن کارهای خود را بنابر فرامین الهی انجام می‌دهند. همچنین نسبت به امور مادی، معنوی و نفسانی خود همواره خداوند و رصایت او را در نظر می‌گیرند. حال اگر افرادی محبوب خداوند باشند در واقع نهایت سعادت و خوشبختی برای وی محسوب می‌شود؛ زیرا که خداوند آن‌ها را دوست دارد. با توجه به این ویژگی‌ها قرآن کریم پرهیزگاران، صابران، مجاهدان و عدالت پیشگان را به عنوان محبوبین در نظر گرفته که دارای ویژگی‌هایی هستند. یکی از راه‌های شناخت محبوبین خود قرآن کریم است که انسان با رجوع به این آیات الهی می‌تواند آن‌ها را شناسایی و دریابد که با وجود چه مشخصاتی مقام محبوبین را کسب کرده‌اند، مقاله حاضر در صدد پاسخگویی به سؤالات زیر می‌باشد:

محبوبین در قرآن چه کسانی هستند؟ محبوبین در قرآن چه ویژگی‌های دارند؟

ضرورت و اهمیت پرداختن به این موضوع در این است که برای شناخت بهتر محبوبین با توجه به آیات الهی که هدف از خلقت انسان کسب مقام قرب الهی و کمال بوده که انسان برای دستیابی به این مقام باید به درک و شناخت محبوبین آگاهی یابد.

کتاب یا مقاله‌ای با عنوان محبوبین در قرآن به طور مجزا یافت نشده است؛ اما براساس تحقیقات بسیار در این زمینه نتایجی بر این مبنا حاصل شده است.

کتابی با عنوان محبوبین و منفورین در راه خدا اثری از آقایان سید عبدالجواد علم الهدی و نصرالله قلعه‌وند است که به معرفی ویژگی‌های این دو قسم پرداخته است؛ اما شرایط و راه‌های کسب این مقام را بیان نکرده است. تحقیق حاضر شرایط را به همراه ویژگی‌ها و از قول خداوند متعال در حیطه محبوبین مورد بررسی قرار داده است.

مقاله‌ای با عنوان محبت، ویژگی‌های محب و محبوب در قرآن و روایات که خانم اکرم بقایی حسینی آبادی در سال ۱۳۹۰ در ۷ فصل از جمله عوامل و موانع محبت، اقسام محبت ممدوح

و مذموم راه‌های حصول محبت الهی؛ ویژگی‌های محبوبان الهی نگاشته شده است. که هر کدام را به طور کلی مورد بررسی قرار داده؛ اما پاداش‌ها و راه دست‌یابی به این مقام را مورد کنکاش قرار نداده است. این تحقیق علاوه بر معرفی مقام محبوبین به ویژگی‌ها و پاداش‌ها نیز پرداخته است.

مزیت مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین در این است که بطور اخص و جزئی ویژگی‌های محبوبین (پرهیزگاران، صابران، جهادگران و عدالت‌پیشگان) را مورد واکاوی قرار داده است. هم‌چنین پاداش‌هایی که در زندگی دنیا و آخرتی نصیب این افراد خواهد شد را بررسی کرده است.

این مقاله در صدد پاسخگویی به سوالات زیر می‌باشد:

۱. جایگاه محبوبین چگونه است؟

۲. ویژگی‌های محبوبین چگونه است؟

۳. پاداش محبوبین چگونه است؟

۱- مفهوم شناسی

محبوبین در لغت: ریشه آن حب در معنای محبوب و شدت و زیادی دوست داشتن^۱؛ میل شدید و نقیض بغض^۲ دوستی و دوست داشتن^۳ معنا شده است. هم‌چنین در معنای: محبوب بودن، مورد مهر و دوستی بودن، معشوق بودن^۴ آمده است.

محبوبین در اصطلاح به معنای آن چیزی که حب، علاقه و دوست داشتن بر آن وارد شده که گاه ممکن است امور مادی و نفسانی را در برگیرد مثل میل انسان به بوییدن بوهای خوش و یا برعکس آن، یا امور معنوی را شامل شود.^۵

از دیدگاه فلاسفه و متکلمان اسلامی محبت همان میل باطنی به عالم جمال، یا میل روح به دیدار جمال ذات تعریف شده است.^۶ درواقع مقام و جایگاهی بین وادی همت

۱. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ج ۱، ص ۴۳۹.

۲. لسان العرب، ج ۱، ص ۲۹۵.

۳. جوهری، تاج اللغة و صحاح العربیه، ج ۱، ص ۱۰۵؛ العین، ج ۳، ص ۳۱.

۴. دهخدا، لغتنامه، ص ۱۳۶؛ معین، فرهنگ معین، ص ۱۶۷۸.

۵. امین اصفهانی، مخزن العرفان، ج ۲، ص ۱۶۴.

۶. دولابی، مصباح الهدایه، ص ۴.

و حالت انس بوده، همتی که دنباله رو محبت باشد با توجه به مفهوم محبت که نهایت شدت طلب است که این نهایت و مقصود با وصول به مطلوب کسب خواهد شد.^۱

۲- متقین

در قرآن و روایات اسلامی عده ای از مسلمانان با انتخاب سبک و شیوه زندگی به بالاترین مقام یعنی محبوب خداوند واقع شدن دست یافته‌اند که یکی از آن گروه‌ها پرهیزکاران هستند. از مهم‌ترین آیات قرآن مبنی بر محبوب بودن پرهیزکاران 6 بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ^۲ 5؛ «آری هر که به پیمان خود وفا کند و پرهیزگاری نماید بی تردید خداوند پرهیزگاران را دوست دارد». است که با بررسی آیاتی که در توضیح این آیه آمده است نتیجه‌ی درست حاصل خواهد شد.

۲-۱- جایگاه پرهیزکاران

متون دینی و شرع مقدس نسبت به معرفی پرهیزکاران سخن وارد کرده اند از جمله:

6 ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ^۳ 5؛ این نامه‌ای است، که در آن شک نیست و راهنمای پرهیزگاران است. با این وجود در آیه دیگر می‌فرماید:

6...هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ^۴ 5.. این کلام الهی دو معنی دارد:

بنابر تفسیر آیات قرآن دو معنا برای این آیه در نظر گرفته شده معنای تشریفی که علت غایی از فرو فرستادن قرآن همان پرهیزکاران هستند. معنای دوم که کاربرد قرآن وقتی است که انسان متقی باشد؛ ولی اگر دل او سیاه گردید و رذیله‌ای حاکم شد قرآن نمی‌تواند کاربرد داشته باشد. چنان که قرآن خطاب به پیامبر .: فرموده:

^۱. قاسانی، شرح منازل السائرین، ص ۱۵۰.

^۲. آل عمران: ۷۶.

^۳. بقره: ۲.

^۴. بقره: ۱۸۵.

6إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الصَّمَّ الدَّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ^۵؛ «ای پیغمبر همانا تو نتوانی که مردگان (و مرده دلان کفر) را سخنی بشنوانی و یا کران (باطن) را که از گفتارت روی می گردانند به دعوت (به حقیقت) شنوا کنی».

۲-۲- ویژگی پرهیزکاران

افرادی که تقوا را پیشه خود ساخته اند؛ درواقع اجرای اوامر الهی و دوری از منکرات را داشته اند. دلیل اصلی بر دوست داشتن خداوند آیه ای از قرآن است که فرموده «ان اکرمکم عندالله اتقاکم؛ همانا گرامی ترین شما نزد خداوند با تقوا ترین شماست» (سوره حجرات، آیه ۱۳). (استنباطی که از روایات معصومین = بر اهمیت تقوا آمده؛ این نکته است که ما هیچ قوم و خویشی با خداوند نداریم مگر اینکه تقوا باعث این نزدیکی و نسبت شده است.

نمونه دیگر مقایسه دختران پیامبر .۰ با حضرت زهرا ^۰ بوده که درجه قرب و منزلت حضرت زهرا بخاطر تقوای ایشان بوده است. حال آنکه پرهیزکاران و افراد با تقوا علاوه بر این که بزرگترین امتیاز آن ها محبوبیت نزد پروردگار است ویژگی ها و مشخصاتی دارا هستند از جمله موارد زیر:

۲-۲-۱- ایمان به غیب: شخصی که متقی باشد امور برای وی آشکار است و با تمام وجودش حقیقت خداوند را درک می کند. برای معرفی این ویژگی آیه ای از قرآن کافی است که فرموده 6الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ^۵؛ «آن کسانی که به جهان غیب ایمان آورده اند»

۲-۲-۲- خودسازی: افراد با تقوا بر صفات رذیله که پیرو هوای نفس است با تلاش فراوان سلطه یافته و قدرت این که نفس خود را رام کند به دست آورده است که اگر به این مقام برسد مقام فرقان پیدا می کند که این هدف قرآن است . 6...إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا...^۵

انسان متقی می تواند به مقام فرقان برسد؛ یعنی خود به خود بین حق و باطل تمییز بدهد

^۱. نمل: ۸۰.

^۲. بقره: ۳.

^۳. انفال: ۲۹.

۱۶الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْثَرُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ^۵

۶-۲-۴- نجات عدالتخواهان: تنها پیروان راه اعتدال و هدایت یافتگان به حقیقت،
از عذاب رهایی خواهند یافت. ۱۶كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبِّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ
وَمَنْ اهْتَدَى^۵

- گروهی از انسان‌ها و جنیان، هدایتگر و عدالت پیشه‌اند. ۱۶وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ
وَبِهِ يَعْدِلُونَ^۳

بر این مبنا و با توجه به اینکه هدایتگران ملازم حق دانسته شده‌اند، معلوم می‌شود
مقصود هدایتگرانی هستند که از جانب خداوند برای هدایت مردم برگزیده شده‌اند. قابل ذکر است
که مراد از «ممن خلقنا» به قرینه آیه ۱۷۹ اعراف انسان‌ها و جنیان است. و به یعدلون «به» متعلق
به «یعدلون» و «باء» در آن برای استعانت است. وجود عدالت خواهانی در امت‌های گذشته، که در
راه عدالت از جان گذشتند. ۱۶الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ^۵

در برابر عملکرد مؤمنان و محبوبین خداوند علاوه بر پاداش‌های بیان شده موارد دیگری
نیز برای آن‌ها رقم زده است از جمله: یاری خداوند در قیامت و روز حساب، نداشتن حساب،
برخوردارگی از مقام رضوان، رضایت خداوند، کسب جایگاه رفیع که کسب خواهند کرد.^۶

از آنجا که فرد مؤمن زندگی، زن، فرزند و همه تعلقات خویش را رها کرده، از جان خویش
می‌گذرد و خطرات را متحمل می‌شود تا دین خدا را یاری کند مشمول محبت و عنایت خاص
الهی قرار گرفته زیرا که پذیرش مشکلات، خطرهای گذشتن از اموال و جان در راه خدا، یکی از

^۱.توبه: ۲۰.

^۲.طه: ۱۳۵.

^۳.اعراف: ۱۸۱.

^۴. ملکیان اصفهانی، علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید، ج ۶۶، ص ۵۸۸ و ۵۹۰.

^۵.آل عمران: ۲۱.

^۶.مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۲، ص ۳۲۰.

موثرترین عوامل جلب محبت پروردگار عالم است. و محبوب خداوند هستند که در جایگاه خود بالاترین پاداش برای افراد محسوب می شود.

نتیجه

اهل محبت یا محبوبان گروهی از اهل معرفت هستند که با تلاش ، کوشش و زحمت بسیار راه رسیدن به خداوند را طی می کنند . این دسته از افراد شامل پرهیزگاران، صابران، عدالت پیشگان و مجاهدان هستند .

پرهیزگاران کسانی که بر اساس آیات قرآن افرادی هستند که برنامه زندگی خود را بر اساس دستورالعمل ها و فرامین دینی در پیش می گیرند تا جایی که خود سازی از ریشه ای ترین برنامه های آن ها است .

صابران افرادی که علاوه بر مواقع جنگ و دشواری های خاص در تمام مراحل زندگی از جمله موارد عادی و ناملایمات اندک نیز صبر ، بردباری و آرامش خود را حفظ کرده اند . هرچند که در همین موارد نیز در کنار صبوری توانایی ایجاد راهکارهای متناسب و صحیح با بحران را دریافته اند.

مجاهدان که دسته ای از مردم هستند که در شرایط جنگ و نظامی که دشمن به سرزمین و مال و ناموس مسلمان حمله کرده و افراد مومن و متدین برای دفاع از داشته های خود در تلاش و مقابله با دشمن بر می آیند . بر اساس آیات صریح قرآن بخاطر سختی هایی که متحمل می شوند جایگاه و ارزش خاصی کسب می کنند که در قبال کسب این جایگاه پاداش های عظیمی برای مجاهد در راه خداوند در نظر گرفته شده است.

عدالت پیشگان افرادی که در تمام اعصار تاریخ وجود دارند و قضاوت و رویارویی با ظلم و ستم پیشه اصلی آن ها است به حدی که ریشه اصلی در داوری و قضاوت بر مبنای علم ، آگاهی و دقت نظر دینی دارا بوده که در صورت تمسک برآن فرد عادل معرفی شده و فرد عادل و عدالت پیشه یکی از محبوبین خداوند است که دارای جایگاه و مقام ویژه ای خواهد بود.

خداوند متعال برای افرادی که محبوب خود هستند از جمله پرهیزگاران، صابران، مجاهدان و عدالت پیشگان پاداش هایی در نظر گرفته که هم در زندگی دنیای آن ها هم در آخرت برای افراد مفید بوده است از جمله اینکه شکست شیطان ، تسلیم در برابر حضرت حق، پیروزی بر لشکریان دشمن ، کسب مقام والای رستگاری ، اجر و مزد شهید ، رسیدن به بهشت و بالاترین پاداش که دریافت مقام محبوب شدن نزد پروردگار عالم است.

منابع و مأخذ

***قرآن کریم**

***نهج البلاغه**

***صحیفه سجادیه**

۱. آقا دادی، احمد رضا، مرآه الابرار کتابی پیرامون فضایل و صفات شیعیان و دوستان ائمه اطهار:، مترجم مرکز فرهنگی دارالولایه امام امیرالمومنین^ع، قم، دلیل ما، ۱۳۸۹ ش.
۲. آمدی، عبدالواحد، غررالحکم دررالکلم، ج ۱، قم، انتشارات ایران، ۱۴۱۰ ه.ق.
۳. ابن اثیر، علی بن محمد، الکامل فی التاریخ، ج ۴، بیروت، دارصادر، چاپ اول، ۱۳۸۵ ق.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، چاپ اول، بیروت دارالفکر، ۱۳۷۵ ق.
۵. اسماعیلی یزدی، عباس، ینابیع الحکمه، ج ۴، چاپ چهارم، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۷۸ ه.ش.
۶. ———— ، فرهنگ صفات (اخلاقی)، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۶ ه.ش.

۷. انصاری، عبدالله بن محمد، محسن بیدارفر، منازل السائرین، چاپ چهارم، تهران، نشر بیدار، ۱۳۹۲ ه.ش.
۸. امین، نصرت بیگم، مخزن العرفان در تفسیر قرآن، ویراستار پریسا معماریان، چاپ اول، اصفهان، گلبهار، ۱۳۸۹ ه.ش.
۹. جوهری فارابی، ابونصر اسماعیل بن حماد، تاج اللغة، محقق احمد عبدالغفور، چاپ چهارم، بیروت دارالعلم الملايين، ۱۴۰۷ ق.
۱۰. خمینی، روح الله، مصباح الهدایه، چاپ سوم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۶ ه.ش.
۱۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ج ۲، تهران، چاپ و انتشارات دانشگاه، ۱۳۷۷ ه.ش.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات فی غریب القرآن، بیروت، دارالشامیه، ۱۴۱۲ ق.
۱۳. صمدی یزدی، آثار گناه در زندگی و راه جبران، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۵ ه.ش.
۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۴، تهران، ناصر خسرو، چاپ هشتم، ۱۳۸۴ ش.
۱۵. طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، ج ۲، ترجمه جعفری، تهران، اسلامیه، ۱۳۸۱ ش.
۱۶. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، محقق مهدی مخزومی، چاپ دوم، قم، مؤسسه دارالهجرت، بی تا.
۱۷. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۲، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۷ ه.ش.
۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، محقق و مصحح: غفاری، علی اکبر، آخوندی، محمد، ج ۷، ص ۴۱۴، دار الکتب الإسلامیة، تهران، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۱۹. مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۸، تهران، نشر اسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۸۶ ه.ش.
۲۰. محمدی ری شهری، محمد، دوستی در قرآن و حدیث، ترجمه حسن اسلامی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۳ ش.
۲۱. ———، شرح زیارت جامعه کبیره در تفسیر قرآن ناطق، چاپ اول، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۹ ش.

۲۲. ———، **کیمیای عشق**، تلخیص عبدالهادی مسعودی، ترجمه حسن اسلامی، قم، دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۸۳ ش.
۲۳. معین، محمد، **فرهنگ معین**، ج ۲، چاپ سوم، تهران، زرین، ۱۳۸۶ ه.ش.
۲۴. ملکیان اصفهانی، رسول، **قرآن مجید ۲۸ ترجمه _ ۶ تفسیر به زبان های زنده دنیا**، ج ۶۱، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۱۴۰۰ ه.ش.
۲۵. ———، **علم مفاهیم شناسی در قرآن**، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۶ ه.ش.
۲۶. موحد نیا، مهدی، **اندیشه سیاسی**، ج ۱، تهران، طرحی نو، ۱۳۹۸ ه.ش.
۲۷. مکارم شیرازی، ناصر و جمعی از همکاران، **تفسیر نمونه**، ج ۲۲، تهران، دارالکتب الاسلامی، ۱۳۵۳ ه.ش.
۲۸. مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، **داستان‌های قرآن**، اصفهان، تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۸ ه.ش.
۲۹. موسسه فرهنگی هنری جام طهور، **دائرة المعارف طهور، اصول عقائد**، بیواحد تحقیقات موسسه فرهنگی جام طهور، ۱۳۹۵ ش.